

Respons

Land: Forholdene for sivilbefolkningen i Mosul etter IS' maktovertakelse

- Hvordan har utviklingen i byen vært de siste månedene?
- Hvordan har situasjonen påvirket sivilbefolkningen?

Hvordan har utviklingen i byen vært de siste månedene?

IS ser ut til å ha lyktes i å skaffe seg overordnet politisk kontroll over lokale væpnede støttegrupper. IS skal også ha kommet i gang med å etablere en sivil forvaltning til erstatning for den gamle offentlige forvaltningen. I løpet av den første måneden IS styrte byen, skal de ifølge Jenna Lefler (2014) ved Institute for the Study of War (ISW) ha etablert visse grunnleggende forvaltningsfunksjoner. Hvor robuste disse måtte være, er uklart. Den nye forvaltningen skal ha etablert et system for matrasjonering og kontroll med husleieprisene, og fordeler matvarer og en viss økonomisk stønad ut fra akutte behov.

Problemer som har oppstått med forsyningene av vitale varer som drivstoff og medisiner, ser ikke ut til å ha blitt avhjulpet. Det skal fortsatt være stor strømmangel. Umiddelbart etter overtakelsen skal IS ha etablert en helsetjeneste (Lefler 2014), men senere er det rapportert om sviktende tilgang på medisiner, særlig for nyresykdommer (Hawramy 2014a).

Det sivile rettsvesenet skal ha blitt suspendert og erstattet med et islamsk. Islamsk justis og straffesystem skal ha blitt innført, med dertil hørende brutale straffer. Ifølge nettavisen Niqash (2014) har IS også suspendert det juridiske fakultetet på Mosul Universitet.

IS skal i utstrakt grad ha begynt å ta sosial kontroll over det sivile samfunnet og ensrette det i tråd med sine egne religiøse oppfatninger. Innbyggerne er blitt gitt detaljerte regler om tillatt levevis (Lefler 2014).

Så å si samtlige av innbyggerne i Mosul som ikke er sunnimuslimer (kristne, shabak'er, sjiamuslimer), flyktet de første ukene etter at IS inntok byen. Kristne skal ha fått en frist til 19. juli om enten å konvertere til sunni-islam, betale en særlig skatt (*jizya*), eller bli henrettet. Etter dette skal de fleste kristne ha forlatt byen (Culzac 2014). De siste gjenværende kristne skal ha blitt gitt en siste frist til å konvertere per lørdag 26. juli, igjen under trusler på livet.

Respons **Irak: Forholdene for sivilbefolkningen i Mosul etter IS' maktovertakelse**

Selv om en del kristne skal ha fått løfter av muslimske naboer om at de ville forsvare dem mot IS, flyktet de likevel umiddelbart (Lefler 2014).

Kristne forteller om at inventaret i kirkene deres ble brent, at kirker og et kloster er blitt gjort om til moskeer, og at kristne hjem ble merket med en N (for *nasrani* = arabisk uttrykk for kristen). N-merket betyr at huset er konfiskert av IS. Ifølge disse har samtlige kristne familier i Mosul forlatt byen. Det de fikk med seg av løsøre skal deretter ha blitt stjålet fra dem på IS' sjekkpunkter under flukten (Hawramy 2014b).

Hvordan har situasjonen påvirket sivilbefolkningen?

IS' maktovertakelse har etter hva som blir rapportert, hatt merkbar påvirkning på sivilbefolkningen, ikke minst gjennom tiltakene for å ensrette samfunnet i henhold til IS' oppfatninger om hva som er riktig islam. Dessuten har maktovertakelsen endret voldsbildet i byen. Væpnede gruppers aktivitet har trolig avtatt sammenlignet med tidligere, da IS ikke lenger ser noe behov for eksempel å legge ut veibomber mot politiet. Slik type vold har nå blitt erstattet av brutal maktutøvelse. For å prøve å svekke IS har det irakiske flyvåpenet gjennom sommermånedene gjennomført flyangrep mot mål i byen.

IS har gjennomført svært ytterliggående tiltak mot de som ikke er sunnimuslimer. Deres langsiktige mål synes å være å opprette en islamsk stat for rettroende sunnimuslimer, befolket av lojale lokale innbyggere og likesinnede utenfra som erstatter dem som IS har fordrevet (Gambhir 2014). For religiøse minoriteter var overtakelsen derfor fatal.

Et annet utslag av ensrettingen er en systematisk ødeleggelse av religiøse og historiske byggverk av betydning for religiøse minoriteter og sjiamuslimer, men også sunnimuslimske byggverk som etter IS' oppfatning har en betydning som bryter med islams rette lære (Mojon 2014).

I etterkant av fordrivelsene skal det ifølge nettavisen Rudaw (Neurink 2014) ha vært omfattende plyndring der IS-medlemmer skal ha forsynt seg fra hjemmene til politifolk, militære og andre som har flyktet fra byen. Utbyttet, til og med hele saueflokker, skal ha blitt fraktet ut av byen og i retning Syria.

For de gjenværende innbyggerne, som altså er sunnimuslimer og slik sett i utgangspunktet er akseptable i IS' øyne, er det så langt nokså ufullstendig informasjon om hvordan livssituasjonen deres ellers er blitt. Det er rapportert mye om innføring av alle mulige slags regler for personlig fremtreden, regler som virker bisarre og ulidelige sett med vestlige øyne. Derimot er det mye mindre informasjon om hvordan levevilkårene er blitt i bredere forstand.

Nye regler for personlig fremtreden

Når det gjelder regler for personlig fremtreden, er det, ifølge nettavisen Niqash (Shamdeen 2014) og Jenna Lefler (2014) i ISW, blitt innført en rekke detaljerte regler, som bl.a.:

- forbud mot sigarettøyking
- undervisningsforbud for alle jenter over 12 år
- nye læreplaner i skolen: kun tre godkjente fag - matte, islam og arabisk
- generelt arbeidsforbud utenfor hjemmet for kvinner
- unntak for enkelte kategorier helsepersonell

Respons Irak: Forholdene for sivilbefolkningen i Mosul etter IS' maktovertakelse

- påbud om full tildekning av kvinner – niqab og hansker utendørs (svart niqab for gifte kvinner og hvit for ugifte)
- forbud for kvinner mot å forlate hjemmet unntatt i følge med mannlig slektning eller i nødstilfelle
- forbud mot gutter og jenter i samme klasse på skoler og universiteter
- forbud mot omsetning av broderte kvinneklær
- stengning av alle kvinnefrisørsalonger
- frisører for menn pålagt å utføre kun visse hår- og skjeggfrisyrer

Et eget moralpoliti kalt *Hisba Diwan* skal ha blitt opprettet for å håndheve de nye reglene.

Vi vet ikke om skoleforbudet for jenter over 12 år medfører at kvinnelige elever og studenter over 12 år må slutte, eller om det bare gjelder elever som når denne alderen etter at IS overtok makten. Informasjonen ovenfor er selvmotsigende i så måte.

Dette regimet for sivilsamfunnet gir seg også noen mer kuriøse utslag. For eksempel melder den lokale tekstilbransjen om sterk oppgang i etterspørselen etter svart og hvit metervare (Shamdeen 2014).

Kvinner blir trakassert og grovt forulempet. På IS-kontrollerte sjekkpunkter inne i byen blir antrekket til kvinner i bilene nitid kontrollert. Ved ureglementert antrekk blir bilførerens førerkort og vognkort beslaglagt, og bilføreren må melde seg ved et IS-kontor i byens tidligere ungdoms- og idrettsetat der forholdet blir etterforsket. Flere kvinner som har brutt klesreglementet, skal nå vente på å få sakene sine behandlet av IS' religiøse domstoler. Straffen for slike forsømmelser skal ifølge Rudaw (Neurink 2014) være et ukjent antall piskeslag, og det skal i tillegg ha forekommet at kvinner som ikke følger pålegget om niqab – samt mennene deres – blir banket opp med stokker.

Bybildet skal ha endret seg tydelig, med et plutselig fravær av kvinner i gatebildet og på arbeidsplasser det tidligere jobbet kvinner. Om dette betyr at de har mistet jobben, har vi ikke informasjon om.

Ifølge Niqash (Shamdeen 2014) skal en kjent kvinnelig lege på sentralsykehuset i Mosul ha blitt overfalt og stukket i hjel etter å ha publisert et åpent brev der hun protesterte mot IS' klesregler for kvinner.

Levevilkårene ellers

Hvordan levevilkårene ellers er blitt, er det vanskeligere å finne sikker informasjon om. Et grunnlag for å anslå hva IS sikter mot å fremskaffe, kan en ifølge Charles C. Caris & Samuel Reynolds (2014) ved ISW få ved å se på hva de har gjennomført i provinshovedstaden Raqqa i Syria, der de begynte å opprette en sivil forvaltning omtrent ved årsskiftet 2013-14.

Her har IS satt inn store ressurser på å ta over et bredt spekter av offentlige tjenester som er av vital betydning for en storby. De har opprettet en forholdsvis utbygd sivil forvaltning som administrerer vitale sektorer som vann- og strømforsyning, matproduksjon, -distribusjon og -omsetning, helsevesen og infrastruktur. I tillegg sørger de for de sikkerhet og orden, regulerer det religiøse liv og skaffer offentlig utdanning. Akutt humanitær hjelp blir gitt høy prioritet (Caris & Reynolds 2014, s. 21-23).

Respons Irak: Forholdene for sivilbefolkningen i Mosul etter IS' maktoveratakelse

IS administrerer nå driften av tidligere offentlige virksomheter innen disse sektorene i Raqqa. Til dels er dette virksomheter som krever stor bemanning av profesjonelt fagpersonell, som bl.a. demninger og varmekraftverk. Her skal IS ha overtatt de tidligere ansatte, og satt dem under IS' ledelse. Til å forstå den faglige ledelsen skal IS ha hentet inn det de har kunnet av IS-tilhengere med relevant utdanning fra ulike land (Caris & Reynolds 2014, s. 21-23).

Bortsett fra uregelmessigheter i driften av store installasjoner, skal IS' administrasjon forholdsvis raskt ha blitt i stand til å levere tjenestene noenlunde regelmessig og med brukbar dekning av behovet. Ved at de i tillegg skal ha monopolisert driften, skaper de raskt et avhengighetsforhold til seg i befolkningen, noe som forsterkes jo mer permanent IS' styre blir (Caris & Reynolds s. 22-23). Oppgavene IS har påtatt seg med driften av en storby som Raqqa, er imidlertid krevende, og det gjenstår å se hvordan det vil arte seg i det lange løp. For eksempel har IS ifølge Peter Harling (2014) ved International Crisis Group ikke økonomisk kapasitet til å drive økonomisk omfordeling i Mosul.

Som i Raqqa har etableringen av sivile tjenester i Mosul først kommet i gang i bred skala etter at politisk opposisjon var blitt eliminert. I Mosul skjedde dette raskt. IS har i løpet av sommeren begynt å opprette eget politi og egne islamske domstoler i Mosul. Ifølge Caris & Reynolds (2014, s. 23) er det grunn til å tro at IS' styre i Mosul vil bli lagt opp etter modell fra Raqqa, i den grad man lykkes med å skape de nødvendige forutsetningene. Et par av forutsetningene, likvidering av politisk opposisjon og likvidering eller utstøtelse av ikke-ønskelige elementer som bl.a. religiøse minoriteter, er etter hva vi kan bedømme, åpenbart til stede.

For den sunnimuslimske befolkningen i Mosul vil et styre etter modell av Raqqa ikke nødvendigvis bli sett på som en utvikling til det verre. Sunnimuslimene er nå blitt kvitt en sjia-dominert hær som svært mange så på som en plage og en undertrykker, og i den grad forsyninger og tjenesteyting begynner å dekke behovene, skal det ikke utelukkes at det nye styret i det minste på kort sikt fremstår som en forbedring. Likevel kan det også stilles berettigede spørsmål ved hvor lenge sivilbefolkningen vil tolerere IS' oppførsel. I Landinfos nylig publiserte respons (2014) om IS' kontroll i Mosul, vises det til rapporter om at protester og skarpe konflikter allerede har brutt ut. Ifølge Harling (2014) har IS hverken økonomi eller klar nok oppfatning av hvordan staten deres skal organiseres, til å drive en offentlig forvaltning over tid.

Ifølge Niqash (Jumah 2014) gikk IS i slutten av august over fra hemmelig til offentlig henrettelse av personer som er blitt «dømt» av IS-innsatte islamske «domstoler». Overgang til offentlige henrettelser kan muligens innevarsle at IS allerede finner det nødvendig å bruke sterkere virkemidler for å avskrekke befolkningen.

For IS vil det i første omgang være avgjørende å beholde viktige stammeledere med på laget. Uten deres medvirkning viser tidligere erfaring at det er vanskelig å holde på styringsmakten. Dersom sunnimuslimske stammer som frem til nå har støttet IS, beslutter å snu seg mot dem, kan man få en helt annen utvikling i byen.

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet (UDI), Utlendingsnemnda (UNE) og Justis- og beredskapsdepartementet har behov for kunnskap om. Landinfos responser og temanotater er basert på opplysninger fra både åpne og anonyme kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder.

En respons er et svar på konkrete spørsmål som saksbehandlere i utlendingsforvaltningen har stilt Landinfo. Responser er ikke ment å være utfyllende redegjørelser for et tema, og kildegrunnet er ikke alltid like bredt som i våre temanotater. Responser er utarbeidet innenfor korte frister og inneholder gjerne lite bakgrunnsinformasjon.

Opplysningene som blir lagt fram i responsene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos responser er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som omtales.

Referanser

Skriftlige kilder

- Caris, C. & Reynolds, S. (2014, juli). *ISIS Governance in Syria*. Washington D.C.: Institute for the Study of War (ISW). Tilgjengelig fra http://www.understandingwar.org/sites/default/files/ISIS_Governance.pdf [lastet ned 27. august 2014]
- Culzac, N. (2014, 23. juli). Last few Iraqi Christians flee violence and threats in Mosul as Isis continues its takeover. *The Independent*. Tilgjengelig fra <http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/last-few-iraqi-christians-flee-violence-and-threats-in-mosul-as-isis-continues-its-takeover-9622541.html> [lastet ned 27. august 2014]
- Hawramy, F. (2014a, 1. august). Iraqis living under Isis rule in Mosul begin to show resistance. *The Guardian*. Tilgjengelig fra <http://www.theguardian.com/world/2014/aug/01/iraqi-isis-mosul-resistance> [lastet ned 27. august 2014]
- Hawramy, F. (2014b, 24. juli). They are savages,' say Christians forced to flee Mosul by Isis. *The Guardian*. Tilgjengelig fra <http://www.theguardian.com/world/2014/jul/24/iraqi-christians-mosul-isis-convert-islam-or-be-executed> [lastet ned 27. august 2014]
- Gambhir, H. (2014, 15. august). *Dabiq: The Strategic Messaging of the Islamic State*. Washington D.C.: Institute for the Study of War (ISW). Tilgjengelig fra http://www.understandingwar.org/sites/default/files/Dabiq%20Backgrounder_Harleen%20Final.pdf [lastet ned 27. august 2014]
- Harling, P. (2014, september). Et tomt monster. *Le Monde Diplomatique*, 2014(9), s. 4-5.
- Joumah, K. (2014, 28. august). Mosul's First Death By Stoning: Extremists Distract With Displays of Savage Justice. *Niqash*. Tilgjengelig fra <http://www.niqash.org/articles/?id=3524> [lastet ned 4. september 2014]
- Landinfo (2014, 2. september). *Irak: Sikkerhet og kontroll i Mosul etter IS' maktøvertakelse*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra http://www.landinfo.no/asset/2965/1/2965_1.pdf [lastet ned 4. september 2014]
- Lefler, J. (2014, 29. juli). *Life under ISIS in Mosul*. Washington D.C.: Institute for the Study of War (ISW). Tilgjengelig fra <http://iswiraq.blogspot.no/2014/07/life-under-isis-in-mosul.html#!/2014/07/life-under-isis-in-mosul.html> [lastet ned 27. august 2014]
- Mojon, J. (2014, 31. juli). In Mosul, resistance against ISIS rises from city's rubble. *The Daily Star*. Tilgjengelig fra <http://www.dailystar.com.lb/News/Middle-East/2014/Jul-31/265532-in-mosul-resistance-against-isis-rises-from-citys-rubble.ashx#axzz3BV65m7Xr> [lastet ned 27. august 2014]

Respons Irak: Forholdene for sivilbefolkningen i Mosul etter IS' maktøvertakelse

- Niqash (2014, 14. august). In Mosul Islamic Extremists Renege On Promises Not To Hurt Former Police, Army. *Niqash*. Tilgjengelig fra <http://www.niqash.org/articles/?id=3514> [lastet ned 27. august 2014]
- Neurink, J. (2014, 24. juni). Mosul Residents Fed Up With IS. *Rudaw*. Tilgjengelig fra <http://rudaw.net/english/middleeast/iraq/25082014> [lastet ned 27. august 2014]
- Shamdeen, N. (2014, 21. august). Veils, Gloves and Violence: New Extremist Rules See Women Disappear From Mosul's Streets. *Niqash*. Tilgjengelig fra <http://www.niqash.org/articles/?id=3521> [lastet ned 27. august 2014]

© Landinfo 2014

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.